

ÜLKEMİZDE YARGI ETİĞİ SORUNLARINA ÖRNEKLERLE BİR BAKIŞ^(*)

Muhammet ÖZEKES

I. ETİK NEDİR?

1. Ahlak felsefesi.

2. Felsefenin ‘ödev’, ‘yükümlülük’, ‘sorumluluk’ ve ‘erdem’ gibi kavramları analiz eden, ‘doğruluk’ veya ‘yanlışlık’ ile ‘iyi’ veya ‘kötü’yle ilgili ahlaki yargıları ele alan, ‘ahlaki eylem’in doğasını soruşturan ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışan dalı.

Dgr.: Yun. ethics

3. Ahlâkın belirli bir alanda (özellikle meslek alanlarında) kurallaştırılmış, yükümlülüklerle dönüştürülmüş, daha somut hali

II. SORUNA YAKLAŞIM VE ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Etik ahlâkın belirli bir alanda kurallaştırılmış, yükümlülüklerle dönüştürülmüş ve somutlaştırılmış tezahürü ise, o zaman ülkemizdeki yargı etiği sorunlarını anlamak için somut örnekler üzerinden gitmek, bu konudaki farklı davranış ve görüşleri ortaya koymak gerekir.

III. OLAY VE ÖRNEKLER ÜZERİNDEN DAVRANIŞ TESPİTLERİ

1. Geçmişten İki Örnek

Örnek 1

1945 yılında Erzurum’da sulh mahkemesinde geçen gerçek bir olay. Anlatan, o tarihteki sulh hukuk hâkimi H. Basri Berk (Adalet Edebiyatı Antolojisi, İstanbul 1950, s. 78).

En alt dereceli yerel bir mahkemede, Türkiye’nin nispeten az gelişmiş bir ilinde, toplumun ahlâken en altında olduğu sanılan (tarafımızca öyle kabul edilmediğini belirtmek isteriz) bir insan davranışı örneği:

“945 senesinde Erzurum’da yetkili sulh yargıcı bulunuyordum. Bir gün görmekte olduğum bir ceza davasında oranın umumî kadınlarından birini şahit sıfatile dinleyecektim. Umumhanede sermaye olan bu kadın anlaşılan o mesleğe yeni intihap etmiş ve galiba hâkim huzuruna da ilk defa çıkıyormuş. Hüviyetini tespit ettik sonra, ‘Bil-

^{*} Bu yazı, T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu-T.C. Adalet Bakanlığı-Avrupa Konseyi tarafından 18 Şubat 2009 tarihinde Ankara’da düzenlenen Yasama ve Yargı Etiği Alanındaki Gelişmeler konulu Uluslararası Konferansta sunulmuş tebliğdir.

diğini doğru söyleyeceğine namusun, vicdanın üzerine yemin eder misin' diye sorun-
ca şahit şu cevabı verdi:

Hâkim bey mesleğimi biliyorsunuz. Eğer muteber addederseniz yemin edeyim...
dedi”

Örnek 2

1945 yılında Yargıtay'da geçen gerçek bir olay. Anlatan, o tarihte stajyer, daha sonra Yargı-
tay Daire Başkanı olan İsmail Doğanay (Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu,
Ankara 1996, s. 218-219).

Türkiye'nin başkentinde, Yargıtay'da, Anadolu'dan gelen bir köylünün hak arayışı ve en üst
Yargı organının etik davranışı:

“Sene 1945. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nde başkan merhum Ali Himmet Berki ho-
canın yanında staj yapıyorum ve ben onun “rahle-i tedrisi”nde yetiştim ve ondan feyz
almış bir kişiyim, nur içinde yatsın. O zamanın Yargıtay hâkimleri, fevkalade çalış-
kan, son derece hakşinas kişilerdi. Günlerden bir gün, ben heyette takrirdeyim, içeriye
o zamanki sıfatı itibariyle başkatip, şimdiki sıfatı itibariyle de yazı işleri müdürü olan
Maraşlı merhum Kenan bey girdi; son derece müeddep ve hürmetkar bir eda ile daire
başkanı Ali Himmet Berki merhuma hitaben, “Efendim Kayseri'den bir adam geldi,
akşam treni ile tekrar Kayseri'ye dönecekmiş; bir haksızlığa uğradığımı iddia ediyor
ve bu doğrultuda size maruzatta bulunacakmış, yanınıza gelmek istiyor, ne emir bu-
yurursunuz?” dedi. Merhum Ali Himmet Berki, biraz düşündükten sonra, başkatibe;
“madem ki bu akşam memleketine dönecekmiş, öyle ise içeri çağır” dedi. Başkatip,
adamı heyet odasına çağırdı, odaya gelen adam bir memur emeklisi görüntüsü veri-
yordu ve elinde de noterden tasdik ettirildiği anlaşılan (şimdiki gibi fotokopi çektir-
me diye bir şey o zaman söz konusu olmadığı için) bir dosyayı başkana vererek, dava
dosyası içerisindeki bir belgenin inceleme sırasında görülmemesi nedeniyle temyiz
isteğinin dairece reddolunduğunu ve kararın sulh mahkemesince verilmiş olması ne-
deniyle tashihi karar yolunun da bulunmadığını ve fakat kendisinin haklı olduğunu
ve sırf bu haklılığını heyete anlatmak için Kayseri'den Ankara' ya geldiğini söyledi.
Merhum Ali Himmet Berki adamı dinledikten sonra dosyayı yeniden inceleyeceğini
ve öğleden sonra tekrar gelip kendisini görmesini söyledi ve o adamın yanında da
başkatip Kenan beye, o dosya ilgili raportör (tetkik hakimi), takrir notunu arşivden
çıkarttırıp öğle tatili arasında kendisine getirmesini söyledi.

O zamanlar, Yargıtay'ın hiçbir dairesinde beş kişiden oluşan “tam heyet” dışında
–şimdi olduğu gibi- “eksik heyetle” asla karar vermezlerdi, hatta o kadar ki, affe-
dersiniz, heyetten birisi defihacet için tuvalete gitmek zorunda kalsa, o gelinceye
kadar müzakere durur ve o geldikten sonra müzakereye devam edilirdi. Şimdi ise,

Yargıtay'ın bir iki dairesi dışında bütün daireleri, iki veya üç kişinin ve hatta zaman zaman bir kişinin oluşturduğu kanunsuz ve eksik heyetle karar veriyorlar, diğerleri, müzakeresinde bulunmadıkları ve bu nedenle de münderecatını bilmedikleri dava dosyası ile ilgili karara, “açıktan” hem de suç işleyerek imza atıyorlar. Yargıtay nereden nereye geldi. Ben, o eski kuşağın hak ve kanuna karşı duyduğu büyük “saygı ortamı” içinde yetişmiş bir kişi olduğum için, Yargıtay'da üye olarak görev yaptığım süre içerisinde, asla ve kat'a müzakeresine katılmadığım hiçbir dava dosyasının kararına, “açığa imza” vermediğim gibi, daire başkanı olduğum süre içinde de, hiçbir gün, kanunun öngördüğü beş kişilik (tam heyet) dışında eksik heyetle çalışıp karar vermiş değilim ve esasen eksik heyetle karar çıkarmış veya üye olarak “açığa imza” vermiş olsa idim, hem Yargıtay'da görev yaparken hem de emekli olduktan sonra, Yargıtay'ın bu kanunsuz çalışma şekli hakkında, ne günlük gazetelere bir makale yazabilir ve ne de sempozyum ve diğer toplantılarda bu hususta hiçbir eleştiride bulunamaz ve sadece suskunluğu tercih ederdim.

Biraz önce değindiğim, Kayserili iş sahibinin davasına tekrar dönecek olursak, o tarihlerde Ankara'nın nüfusu 250-260 bin kişi civarında idi ve Yargıtay binasının bulunduğu (Yenişehir-Bakanlıklar) semtinde, ne bir lokanta ve ne de şimdi olduğu gibi her köşe başında dönerci yahut bir başka yemek yenecek hiçbir yer yoktu, yemek yemek için, “Ulus” tarafına gitmek zorunluluğu vardı. Merhum Ali Himmet Berki, Maltepe'deki, şimdiki Koç Talebe Yurdu arkasında bir evde otururdu ve fakat öğle üzerleri, pek eve gidip yemek yemezdi, o günde eve gitmeyip, öğle tatilinde o Kayserili adamın dosyasını okudu ve öğleden sonra tekrar müzakere başladı ve ben de tekrar heyete girdim ve üyeler tamamlandıktan sonra başkan Ali Himmet Berki, dava dosyasını özet olarak heyete anlattı ve o dosyayı heyete taktir eden raportörün (tetkik hâkiminin) o adam lehine olan bir belgeyi heyete aktarmamış olması nedeniyle kararın aleyhe çıktığını ve adamın gerçekten iddiasında haklı olduğunu ve fakat kararın sulh hukuk mahkemesi kararı olup – o tarihte sulh hukuk mahkemelerinde üçyüz kuruşa kadar olan davalara bakıp, tashihi karar yolunun kapalı bulunması nedeniyle- kesinleşmiş olduğunu belirterek, 210 kuruş civarında olan davacı alacağını, heyeti oluşturan beş kişiye taksim etti; masa üzerine 210 kuruşu hazırladılar. Bir süre sonra tekrar başkatip Kenan Bey içeri geldi ve iş sahibinin de geldiğini, dışarıda beklediğini söyledi. Başkan Ali Himmet Berki yine başkatip aracılığı ile adamı heyet odasına aldı ve kendisine “haklı” olduğunu ve fakat raportör hakimin o yazılı belgeyi heyete aktarmamış olması nedeniyle aleyhe böyle bir karar çıktığını bildirerek uğradığı zararını ceplerinden para olarak ödeyeceklerini söyledi. Fakat iş sahibi “... ben buraya para için gelmedim, sırf haklı olup olmadığımı öğrenmek için geldim, ben para almam” deyip çıkış kapısına doğru yürümeye başlayınca, merhum Ali Himmet Berki adama; “Al-

lah-ü Taala Kuran-ı Kerim’inde, her günahı affederim ama kul hakkı yiyenler benim huzuruma gelmesinler, buyuruyor” dedi ve parayı almadan dışarı çıkan arkasından başkatip merhum Kenan beyi göndererek zorla koridorda parayı adama verirdi. Bu olayı hatırladıkça, şu anda olduğu gibi, her zaman gözlerim yaşarır.”

2. Günümüzden Örnekler

Örnek 1

En üst seviyede norm olan Anayasa hükmü karşısındaki davranış.

Bir Kural:

Anayasa m. 153/I: “Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.”

Kural Karşısındaki Davranış:

Anayasayı korumak durumunda olan en üst yargı organı davranışı. Günümüzde Anayasa Mahkemesi’nin kararlarının gerekçesi yazılmadan açıklanması bir yana, bizzat Mahkeme (hatta Başkan ya da vekili) tarafından bu açıklamalar yapılmakta, gerekçeler ise, bazen yıllar sonra yazılmaktadır. Diğer kişi ve kurumların Anayasa karşısındaki davranışları ise zaten birçok sorunu içermektedir.

Örnek 2

Anayasa’dan sonra gelen norm olan Kanun karşısındaki davranış.

Bir Kural:

İcra ve İflâs Kanunu m. 14/II: “Yargıtay, icra ve iflâs işlerine ait kararların tamamını düzenli olarak yayımlar. Buna ilişkin esaslar Yargıtay tarafından yönetmelikle düzenlenir.”

Kural Karşısındaki Davranış:

Bu kural 2003 yılında kabul edilmiş, ancak (Yargıtay’ın tüm kararları bilgisayar ortamında olmasına rağmen), Yargıtay kararlarının tamamı bugüne kadar yayınlanmamış ve Yönetmelik de çıkartılmamıştır. Ancak, Türk Milletinin müşterek malı olan (zira Türk Milleti adına karar verilmektedir) kararlar, hâkimleri tarafından kitaplara işlenerek gün yüzüne çıkartılırsa, ancak satın alınabilmektedir veya çok sınırlı şekilde içtihat dergilerinde yayınlanmaktadır. Oysa birçok ülkenin üst mahkeme kararlarına bulunduğunuz yerden ulaşmanız mümkündür.

Örnek 3

Yerel mahkemelerdeki davranışlara ilişkin yeni hukuk fakültesine başlayan öğrencilerin bazı gözlemleri. Hukuk fakültesi 1. sınıf öğrencilerine 2007 yılında hukuk başlangıcı dersinde verilen adliye inceleme raporu çerçevesinde bazı öğrencilerin ilginç tespitleri (Bu konuda ayrıntılı bilgi ve tüm açıklamalar için bkz. Muhammet Özkes, Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin

Gözünden Yargılamanın Sorunları ve Değerlendirmesi, -Yargı Reformu Sempozyumu, Türkiye Barolar Birliği, Ankara-18-20.06.2008, s. 231-254):

- “Duruşma listesinde duruşma saati 13.30 olan dava, 14.40’ta başladı. Sürelerde keyfi davranıldığı düşüncesini oluşturdu bende. Mübaşir, salona girenlerin telefonlarını kapattırdı. Ancak dava sırasında hâkimlerden birinin telefonu çaldı. Bir süre salonda konuşup arkasındaki kapıdan çıkarak görüşmesine devam etti. Dava iki hâkim ve bir savcıyla bir süre devam etti. Hâkimler işlerini yeterince ciddi yapmıyordu bence. Ayrıca başkan, avukatlarla bazen alaylı konuşuyor, bazen de azarlıyordu.”
- “... savcı, duruşma salonunda sigara içti. Başkan hâkim içeride telefonla konuşuyordu. Aynı zamanda üzerine cüppesi yoktu ve duruşma esnasında yerinde oturmuyordu, kararı verirken ayakta dolaşıyordu.”
- “Anlam veremediğim bir başka husus ise, adliye içindeki yangın kapısının üzerinde ‘yangın kapısıdır, kapatmayınız’ şeklindeki uyarı asıldığı halde, kapıya neden zincirle kilit vurulduğudur”.
- “Avukatlar genellikle çok pasifti, bazıları savunacakları kişinin suçunun ne olduğunu bile tam farkında değillerdi.”
- “Ancak hukuki boşlukların çok olduğunu ve hâkimlerin fazla içgüdüsel kararlar aldığını hissettim. Zaten mübaşirler de ciddi değildi, insanları itip kakıyordu”
- “Aklımda tasarladığım avukatlık görüntüsüyle uyuşmayan avukatlar da dikkatimi çekti. Biraz daha resmi olmasını beklerken; spor ayakkabılı, kravatsız, gömlek yerine tişört giyen avukatlar beni oldukça şaşırttı”.

IV. KARŞILAŞTIRMA VE TESPİT

1945 yılından verilen örneklerde, en alt seviyedeki mahkemeden en üst yargı organına kadar, keza yine toplumun en alt katmanındaki insandan en üstte yer alan hâkimine kadar hukuk ve adalet karşısında gösterilen titizlik göze çarpmaktadır.

Tüm bu karşılaştırmalara aşırı tepki gösterilebilir, yok sayılabilir, bahaneler bulunabilir. Ne söylenirse söylensin önemli olan sıradan insanların bu konudaki hissidir ki, o his şu anda hiç de sağlıklı bir görüntü vermemektedir. Hastalıktan kurtulmanın yolu, önce hasta olduğunu kabul etmek, sonra en uygun tedaviyi araştırmak, gerekirse en acı ilacı içmektir.

Günümüzden verilen ve en üst yargı organlarından en alt seviyedeki yargı organlarına kadar, bizzat kendilerini ilgilendiren kurallar karşısındaki duyarsızlık somut ve inkâr edilemez şekilde görülmektedir. Bugün en üst yargı organlarından en alt seviyedeki yargı organlarına kadar kuralları görmemezlikten gelme, adaletin ve hakkın muhatabının insan olduğunu unutma dav-

ranışıyla karşı karşıya bulunmaktayız. Bunlar için bir çok bahane bulmak mümkündür, ancak adalet bahane kaldıramayacak kadar hassastır.

Yargı organlarının önüne gelip gidenler dosyalar, kağıtlar değil, insanlardır; kararlar birer kağıttan ibaret olmayıp, insanların hatta toplumların kaderlerini değiştiren belgelerdir.

V. ORTAYA ÇIKAN BU ETİK SORUNUN KAYNAĞI

Basit insan davranışlarındaki özensizlik, bir süre sonra en aşağısından en üst seviyeye kadar etik değerlerin zedelenmesi sonucunu doğurmaktadır.

En güncel davranıştan en yaygın davranışa bu olumsuz yayılmayı anlamak için iki değerli gazetecinin kendi tespitlerine bakmak yeterlidir

□ **Murat YETKİN** (Radikal, 15 Haziran 2008)

“Hâkim kürsüsünde, adliye binasına girmeden önce ya da çıktıktan sonra durakta ya da alışveriş yaparken karşılaştığınızda birbirine iki uygar insan olarak ‘siz’ diye hitap edeceğiniz bir bey ya da hanım var. Ama o kürsüde size nedense ‘sen’ diye hitap etmeyi uygun görüyor. Bu da, düpedüz kabalık yapmak amacını taşıdığını düşünmeyeceğimize göre, devlet karşısında milleti hizaya getirmenin bir yolu herhalde”.

□ **Umur TALU** (Sabah, 6 Mayıs 2008)

“Dört madde

- 1) Hak gaspının kolaylığı, haksızlığın olağanlaşması, sıradanlaşması, haksızlıkta yarışılması;
- 2) Hak teslim etmemenin yaygınlığı; güç, kuvvet, kudret, servet ve her boyuttan küstahlığın hak teslim etmeme fütursuzluğu;
- 3) Hak aranmasını zorlaştırmak, yasaklamak, yıldırım, gözdağı vermek, tehdit etmek, baskı altına almak, ezmek, suç saymak;
- 4) Hak aramamak; aramasını bilmemek, aramaktan korkmak, boyun eğmek, kabullenmek, mücadele ve dayanışmadan kaçınmak.

Sistemin en büyük mutabakatı, en büyük rüşvet teklifi, herkesi içine çektiği yaygın suç ortaklığı şu:

Haksızlıklara uğrayabilirsin, hakkın gasp edilebilir; lakin sen de başka bir yolda, başka bir zeminde, başka bir arazide aynısını yapabilirsin. Gücüne, boyuna, imkânına, göre; haddini de bilerek tabii. Önce boyun eğerek, sonra eğdirerek.”

VI. NEDEN VE SONUÇ

- **Sorun eğitimden ve temelden başlamaktadır.** Önce evde, sonra ilköğretimde, daha sonra üniversite eğitiminde bu sorun devam etmektedir. Öğrencilerimize daha ilköğretim sıralarında, neredeyse integral öğretiyoruz, ancak günlük basit temel davranış kurallarını, kurala saygıyı öğretmiyoruz. Bunun sonucu olarak bizzat kuralı korumakla görevli olan ancak trafik ışığını hiçe sayan polis, trafik kurallarını ihlal ettiğinde ceza kesilmesi zor olan hâkim ve savcılar, basit davranış kuralları dışında kalan avukatlar, bilim etiğini yok farzeden öğretim üyeleri, sokağa çöp döken insanlar, her seçimden sonra imar değişikliğine giden belediyeler, kendi bürokrasını atamak için defalarca aynı kişiyi görevden alan siyasi iktidar manzarası ile karşı karşıya kalabilmekteyiz. İnsanların adalet hissi uyuşmuş, uyuşturulmuştur. En üstten en alta kadar adalete olan inanç zayıflamıştır.
- **Hukuk fakülteleri sıradan fakülteler haline getirilmiştir.** Hukuk fakültesi öğretim üyeleri görev bilinçlerini önemli ölçüde kaybetmişler, kaybettirilmişlerdir. Bugün kütüphanesi, asistanı, hocası olmadan hukuk fakültesi açmak rutin halini almış, deyim yerindeyse hukuk fakültesi açmak ticarethane açmaktan daha kolay hale gelmiştir. Üniversiteler içine kapatılmış, sıradanlaştırılmış, özgür düşüncenin, bilginin ve eğitimin özgür alanları olmaktan çıkartılmış, uygulamayla bağı tamamen kopartılmış, öğretim üyeleri bürokratik mekanizmanın parçası haline getirilip, kendi iç hesaplaşma, kıskançlık ve kavgalarına mahkûm edilmiştir.
- **Avukatlık sıradan bir ticarete dönüşmüş, avukatlık sıradanlaştırılmıştır, dünya standartlarından uzaklaşmıştır.** Oysa bu alan bir kamu hizmeti olup, kutsal bir görevi yerine getiren, yüzyılların süzgecinden geçip gelen çok derin meslek etiği kuralları olan bir grubu ifade etmektedir. Bugün dünyada en kolay avukat olunan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Barolar mesleklerinin onurunun kavgası yerine siyaset yapmayı tercih etmektedirler.
- **Mahkemeler sıradan devlet daireleri haline getirilmiş, hâkimler sıradan memurlara dönüştürülmüştür.** Oysa hâkimler devlet adına değil, Türk milleti adına karar verirler ve devletin değil, milletin hâkimidirler. Mecelle'nin hâkimi tanımlayan ünlü hükmü şöyledir: "*Hâkim, hakîm (bilgili, filozof), fehîm (zeki, anlayışlı), müstakim (doğru, namuslu) ve emîn (güvenilir), mekîn (ağırbaşlı, temkinli), metîn olmalıdır.*" (Mecelle m. 1792).
- **Türkiye bugün ilk 20 ekonomi arasında kabul edilirken, toplumsal temizlik sıralamasında 60.-70. sıralardadır. Bu bir tesadüf değildir.**

SON SÖZ

Bu konuda da biz bir şey söylemiyoruz, sözü hukuk felsefesinin ustası Vecdi ARAL'a bırakıyoruz:

“Hukukçu egemen güçlerin buyruğunda olmayacağı gibi, egemen dünya görüşünün (herhangi bir politikanın) sözcüsü de olamaz; o yalnızca, soyut ve genel olan adalet değerinin hizmetindedir; bilim ve felsefe yoluyla (ideoloji kritiği yaparak) ona içerik kazandırma çabasını sürdürmekle yükümlüdür. Bu çabasında hukukçu her şeyden önce ve özellikle, yasaların insan için ne anlam taşıdığına bakmaksızın onları sözcüklerine göre, bu sözcüklere sıkı sıkıya bağlı kalarak, adeta softaca mantık cambazlığı içinde bir yorum ve uygulama yapmaktan kaçınmakla yükümlüdür. Çünkü, hukuk adaletin buyruğundadır ve hukukçu da onun somutlaşması olan hakkaniyete göre düşünmek zorundadır. Adalet ise minimum (en az) bir etik (bir ahlak) olmakla (yalnızca düzenle ilgili olmakla) insanın diğer bütün yüksek amaçlarının gerçekleşmesine bir zemin ve olanak hazırlar; bu bakımdan hukukçu da hukukun insanın bu amaçlarının gerçekleştirilmesine engel olmaması kaygısını taşımaktadır.”(Vecdi ARAL, *Toplum ve Adaletli Yaşam, İstanbul 1983,IX*).

Hukukçu, hakikatin (veritas) ve adaletin (justitia) peşinde olan kişidir. Bunun için, hem bilgi hem de değer sahibi olmalıdır. Etik değerleri koruyamayan bir hukukçu kendini koruyamaz, kendini koruyamayan hukukçunun adaleti koruması mümkün değildir. Adalet korunamayınca toplum düzeni de korunmaz ve toplumun bir geleceği olamaz.

